

Андрій КОЗАК, аспірант, кафедра економічної та соціальної географії

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1597-3241>

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
03022, Проспект Академіка Глушкова, 2а, м. Київ, Україна

Ігор КУЗИК, доктор філософії (Науки про Землю),

доцент кафедри геоecології та гідрології, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4491-1071>

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
46015, вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна

Сергій ГУЛИК, кандидат географічних наук,

доцент кафедри географії та методики її навчання,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8415-8304>

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
46015, вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна

Ігор ЧЕБОЛДА, кандидат географічних наук,

доцент кафедри геоecології та гідрології, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3632-8599>

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
46015, вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Україна

ЗЕМЕЛЬНІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА АГРОВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ КРЕМЕНЕЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дослідження земельного фонду Кременецького району Тернопільської області, що слугує матеріальною базою аграрного виробництва, засвідчило домінування земель сільськогосподарського призначення (75%). У структурі сільськогосподарських угідь рілля посідає провідне місце (75%), пасовища (18%), багаторічні насадження (2,5%), сіножаті (2%) та землі під господарськими будівлями і дорогами (2,5%). Загальна площа сільськогосподарських земель у районі перевищує 200 тис. га, причому найбільші їхні масиви зосереджені в межах Лановецької, Шумської, Кременецької і Вишнівецької територіальних громад. Земельна забезпеченість на одного мешканця становить 1,4 га с/г угідь, у тому числі 1,06 га орних земель та 0,31 га лісовкритих площ. Індекс активного сільськогосподарського використання земель по району в цілому дорівнює 0,8; найвищі значення цього показника характерні для Лановецької і Почаївської громад (0,85), а найнижчі – для Шумської (0,71). Аграрний сектор району представлений понад 120 агрофірмами, які в сукупності обробляють близько 200 тис. га сільськогосподарських угідь.

Ключові слова: *землекористування, сільськогосподарські угіддя, територіальні громади, розораність, активний сільськогосподарський обіг, агровиробничий потенціал.*

Andrii KOZAK, Postgraduate Student,

Department of Economic and Social Geography

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1597-3241>

Taras Shevchenko National University of Kyiv

03022, Akademika Glushkova Avenue, 2a, Kyiv, Ukraine

Ihor KUZYK, PhD in Earth Science,

Associate Professor, Department of Geoecology and Hydrology,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4491-1071>

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

46015, M. Kryvonosa St., 2, Ternopil, Ukraine

Serhii HULYK, Candidate of Geographical Sciences,

Associate Professor, Department of Geography and Teaching Methods,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8415-8304>

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

46015, M. Kryvonosa St., 2, Ternopil, Ukraine

Ihor CHEBOLDA, Candidate of Geographical Sciences,
Associate Professor, Department of Geoecology and Hydrology,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3632-8599>
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University
46015, M. Kryvonosa St., 2, Ternopil, Ukraine

LAND RESOURCES AS THE FOUNDATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION IN THE KREMENETS DISTRICT OF THE TERNOPIL REGION

The purpose of this article is to provide a comprehensive analysis of the current state of land resources in the Kremenets District and to assess their role in agricultural production in the context of the region's sustainable development. The following methods were used in this study: analysis and synthesis, statistical, descriptive, cartographic, mathematical, constructively-calculation and comparative-geographical.

The Kremenets District is located in the northern part of the Ternopil Region covers an area of 263 390 hectares. Administratively, the district is divided into 8 territorial communities, with a population of approximately 143 000 people. An analysis of land resources as the basis for agricultural production in the Kremenets District of Ternopil region revealed a significant predominance of agricultural land (75%), including arable land accounts for 57%. The Lanovetska territorial community has the highest proportion of arable land in the district (72%), while the Shumska territorial community has the lowest (42%). It has been established that in the structure of agricultural lands in the Kremenets district, arable land predominates at 75%, pastures account for 18%, hayfields for 2%, perennial plantations for 2.5% and 2.5% of the land is occupied by farm buildings and roads.

In total, the Kremenets district has over 200 000 hectares of agricultural land. The largest areas of such land are concentrated in the Lanovetska, Shumska, Kremenetska and Vyshnivetska territorial communities. It has been established that in the Kremenets district, there are 1.4 hectares of agricultural land per resident (in Ukraine – 0.93 hectares per person, worldwide – 0.84 hectares per person), 1.06 hectares of arable land (0.67 ha/person in Ukraine, 0.24 ha/person globally), and 0.31 hectares of forested land (0.23 ha/person in Ukraine, 0.67 ha/person globally). The index of active agricultural land cultivation in the Kremenets district is 0.8. This index is highest in the Lanovetska and Pochayivska territorial communities (0.85) and lowest in the Shumska territorial community (0.71). In total, there are over 120 agricultural firms operating in the Kremenets district, cultivating approximately 200 000 hectares of agricultural land.

Thus, the land resources of the Kremenets district remain a strategic asset for the region; however, their potential can be fully realized only through the synergy of scientific approaches, modern technologies and effective management decisions at the local level territorial communities. Further research should focus on the development of adaptive agroecological maps, economic modeling of the impact of climate scenarios on soil productivity and empirical assessment of the effectiveness of the proposed mechanisms in the practical activities of agricultural enterprises and local government bodies.

Key words: land use, agricultural land, territorial communities, arable land, active agricultural use, agricultural production potential.

Постановка науково-практичної проблеми. Земельні ресурси є фундаментальною основою агропромислового комплексу України, визначаючи її продовольчу безпеку, економічну стійкість та екологічний баланс. В умовах повномасштабної трансформації аграрного сектору, функціонування ринку сільськогосподарських земель, децентралізації управління та посилення кліматичних викликів, питання раціонального використання земельного фонду набуває стратегічного значення, особливо на рівні окремих регіонів. Саме тут формуються практичні механізми втілення державної аграрної політики, адаптації виробництва до ринкових реалій та забезпечення довгострокової стійкості сільських територій.

Кременецький район Тернопільської області традиційно вирізняється сприятливими природно-кліматичними умовами, високою часткою родючих чорноземів опідзолених та сірих лісових ґрунтів, а також історично сформо-

ваною аграрною спеціалізацією. Водночас інтенсифікація виробництва, фрагментація земельних ділянок, недостатній системний моніторинг стану ґрунтів та обмежене впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій створюють ризики деградації земельного фонду, зниження вмісту гумусу та втрати довгострокової продуктивності агровиробництва. У цих умовах зростає потреба у науково обґрунтованих підходах до просторової організації землекористування, які б інтегрували економічні, екологічні та соціальні аспекти розвитку району.

Метою статті є комплексний аналіз сучасного стану земельних ресурсів Кременецького району та оцінка їх ролі в агровиробничій діяльності в контексті сталого розвитку регіону.

Актуальність та новизна дослідження. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю адаптації існуючих моделей агровироб-

ництва до сучасних викликів: воєнних наслідків для інфраструктури та ринків, кліматичної мінливості, законодавчих змін у сфері землеобігу та підвищених вимог до екологічної безпеки. Попри численні публікації з проблематики земельного фонду України, недостатньо вивченими залишаються питання диференціації агровиробничого потенціалу, економіко-екологічної ефективності існуючих форм землеволодіння та адаптації технологічних практик саме на рівні Кременецького району. Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що вперше проведено комплексну геоекологічну діагностику структури землекористування Кременецького району в умовах функціонування ринку сільськогосподарських земель, децентралізації управління та посилення кліматичних ризиків, визначено забезпеченість одного мешканця району землями сільськогосподарського призначення, зокрема ріллею.

Зв'язок теми статті з важливими науково-практичними завданнями. Дослідження виконано у контексті реалізації пріоритетних напрямів державної аграрної політики, регіонального розвитку та повоєнного відновлення України. Стаття безпосередньо пов'язана із виконанням завдань Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, Стратегії розвитку Тернопільської області на 2021-2027 роки, Програми охорони навколишнього природного середовища в Тернопільській області на 2021-2027 роки, Програми охорони та підвищення родючості ґрунтів Тернопільської області на 2024-2026 роки. Отримані результати становлять наукове підґрунтя для прийняття управлінських рішень на рівні районної та місцевих адміністрацій, оптимізації інвестиційних програм розвитку агропромислового комплексу та імплементації проектів відновлення сільських територій. Стаття відповідає вимогам щодо зв'язку з важливими науково-практичними завданнями, вирішення яких є пріоритетним для наукової спільноти, органів державної влади та аграрного бізнесу в умовах трансформації земельного ринку, євроінтеграційних процесів та повоєнного відновлення України.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Сучасний стан сільськогосподарського землекористування в контексті реформи децентралізації та розвитку агровиробничого сектору економіку досліджували Lup A., Miron L., Alim I.D. [17], Tóth G [18], Winfried E.H. [19]. Дослідження особливостей оцінювання, використання та управління земельними ресурсами з метою ефективних інвестицій та менеджменту аграрних підприємств проводили

Гуторов О.І. [2], Полтавець А. [7], Прутська О.О., Непиталюк А.В. [9] та інші. Проблемами сталого землекористування займалися Третяк В. М., Свентух В. Ю. [11] та Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Трофименко П.І., Трофименко Н.В. [12].

Екологічні аспекти використання й охорони земельних ресурсів Тернопільської області вивчали Питуляк М.Р., Питуляк М.В., Питуляк М.М. [6]. Важливим дослідження обліку площ земель сільськогосподарського призначення у розрізі територіальних громад і нових адміністративних районів Тернопільщини є напрацювання Заблоцького Б.В., Гавришка Б.Б., Дем'янчука П.М. [4]. Роль пасовищ і сіножатей, як окремих категорій сільськогосподарських угідь, у регулюванні кліматичних процесів вивчали Царик Л.П., Кузик І.Р., Царик П.Л. [13]. У контексті емісії парникових газів та охорони природи оцінку структури землекористування територіальних громад Тернопільської області проводили Царик Л., Кузик І. [14], Чеболда І., Кузик І. [15], Чеболда І., Кузик І., Гавришок Б. [16], Tsaryk L., Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S., Kuzyk I. [20] та інші.

Виклад основного матеріалу. Площа Кременецького району Тернопільської області становить 263 390 га, адміністративно район поділений на 8 територіальних громад, де проживає близько 143 тис. осіб [3]. Географічно ця місцевість розташована в межах Волинсько-Подільського плато, утворюючи його східну окраїну в структурі Кременецького низькогірного краю Поділля. Геологічний розріз регіону представлений переважно морськими осадовими відкладами крейдового періоду мезозойської ери, де нижні шари складаються з щільної білої крейди, пронизаної включеннями чорного кремнію. На території району сформувалися світло-сірі та сірі лісові ґрунти, тоді як у центральній частині переважають опідзолені чорноземи [8].

Кліматичні умови формуються на стику двох природних зон: західноєвропейської (волога, помірно тепла) та східноєвропейської континентальної. Згідно з даними метеостанції м. Кременець, середньорічна кількість опадів сягає 680 мм, а днів з опадами налічується близько 165. Температурний режим характеризується такими середніми показниками: у січні – -5,5°C, у липні – +18,5°C, середньорічна температура становить +7,5°C. Абсолютні екстремуми сягають +37°C влітку та -33°C взимку. Безморозний період триває близько 118 діб. Глибина промерзання ґрунту в середньому дорівнює 73 см (максимум – 114 см), сніговий пок-

рив залягає на рівні 13-22 см [1].

Гідрологічно район належить до Волинсько-Подільського артезіанського басейну. Основні водоносні горизонти залягають у відкладах протерозойського та мезозойського віку, Українського кристалічного щита. Підземні води мають переважно гідрокарбонатно-кальцієвий хімічний склад із загальною мінералізацією до 1 г/л, а рівень ґрунтових вод варіює в межах

0,5-15,0 м. Річкова мережа досить розвинена і належить до Дніпровського басейну; ключовими водотоками регіону є річки Горинь, Іква та Вілія. [8].

У структурі природно-ресурсного потенціалу (ПРП) Кременецького району переважають земельні ресурси (72%) (рис. 1). Це є ключовою передумовою розвитку сільського господарства в регіоні.

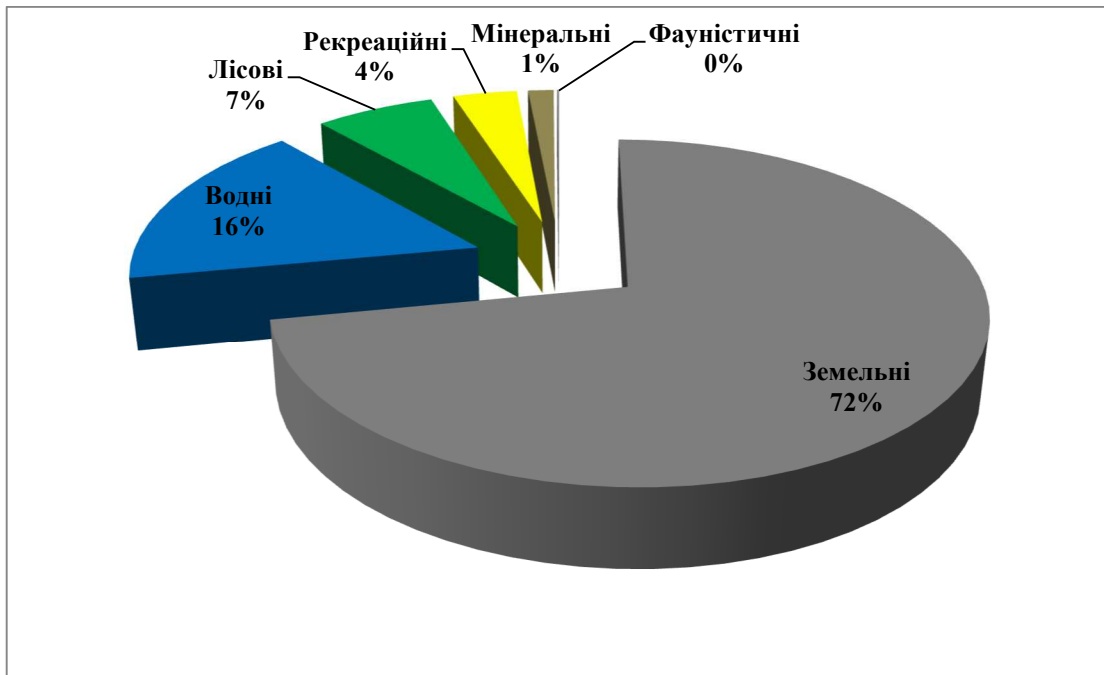

Рис. 1. Компонентна структура ПРП Кременецького району

Поруч із сприятливими кліматичними умовами, високим потенціалом земельних ресурсів, важливе значення у розвитку сільського господарства займає структура земельних угідь Кременецького району. Враховуючи високий

потенціал земельних ресурсів, на Кременеччині переважають землі сільськогосподарського призначення (75%), ліси у районі займають 17%, забудовані землі – 5%, землі під водою та болота складають 3% (рис. 2) [16].

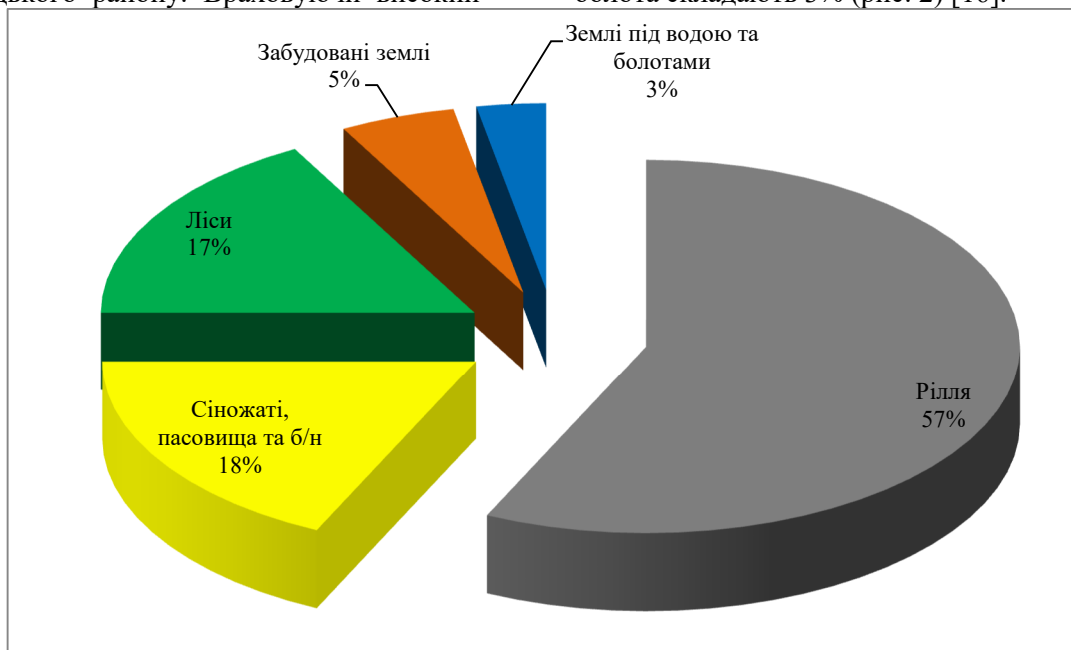

Рис. 2. Структура землекористування Кременецького району [16]

У територіальних громадах (ТГ) Кременецького району структура землекористування є різною (табл. 1). Найвищою розораністю у Кременецькому районі характеризується Лановецька ТГ (72%) (рис. 3). У межах 61-65% розораність у Лопушенській, Почаївській, Борсуківській, Великодедеркальській та Вишнівецькій громадах. Найнижчою розораність є у Шумській (42%) і Кременецькій (52.5%) громадах. За показниками лісистості території найкращі позиції займають Шумська і Кременецька територіальні громади, із часткою лісовкритих

земель 32% і 21.5% відповідно. Найнижчою лісистістю (5%) характеризується Великодедеркальська та Лановецька територіальні громади. Найвища частка забудованих земель є у Кременецькій міській територіальній громаді (7%). Найбільше земель під водою та болотами зайнято у Борсуківській ТГ, що зумовлено великою кількістю ставків і водосховищ у населених пунктах громади. Висока частка пасовищ, сіножатей і багаторічних насаджень спостерігається у Великодедеркальській, Шумській та Лопушенській ТГ [15, 16].

Таблиця 1

Структура землекористування територіальних громад Кременецького району, %

Територіальна громада	Орні землі	Забудовані землі	Землі під водою та болотами	Землі під лісами	Пасовища, сіножаті та б/н
Борсуківська	64.0	5.0	5.0	9.0	15.0
Великодедеркальська	65.5	5.0	2.0	5.0	20.5
Вишнівецька	64.0	5.0	2.0	10.0	17.0
Кременецька	52.5	7.0	2.0	21.5	15.0
Лановецька	72.0	4.0	2.0	5.0	16.0
Лопушенська	61.0	3.0	2.0	14.0	18.0
Почаївська	62.0	4.0	1.5	15.5	15.0
Шумська	42.0	4.0	2.0	32.0	19.0

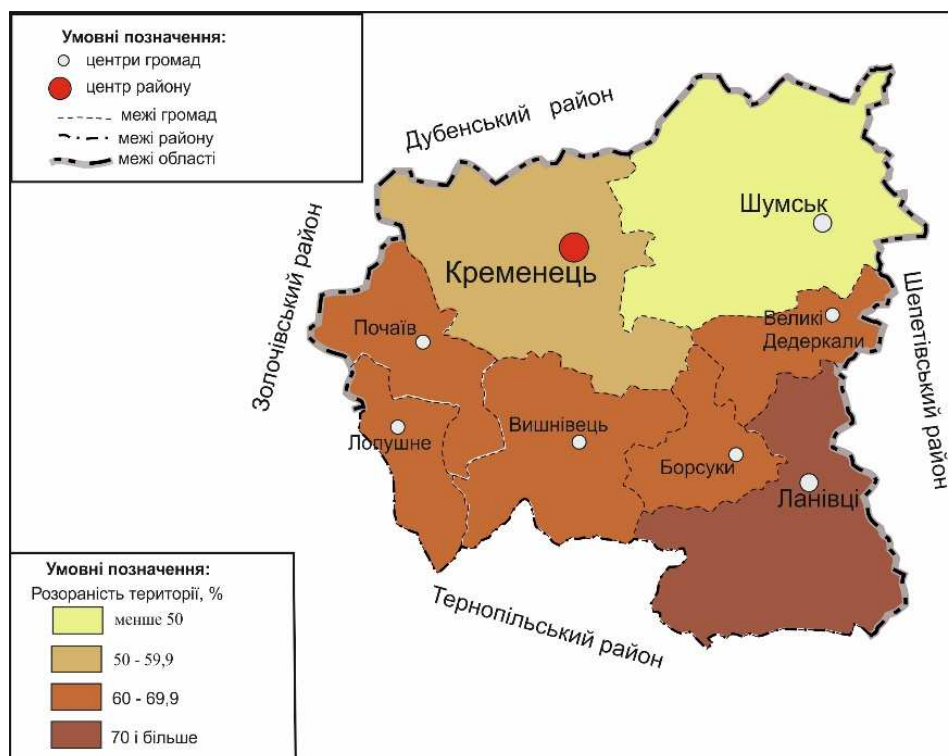

Рис. 3. Розораність територіальних громад Кременецького району [16]

У структурі сільськогосподарських земель Кременецького району переважає рілля 75%, пасовища займають 18%, сіножаті – 2%, багаторічні насадження (сади) – 2,5%, під господарсь-

кими будівлями, шляхами і прогонами зайнято 2,5% (рис. 4). Значна частка пасовищ і сіножатей слугує кормовою базою для розвитку тваринництва у районі.

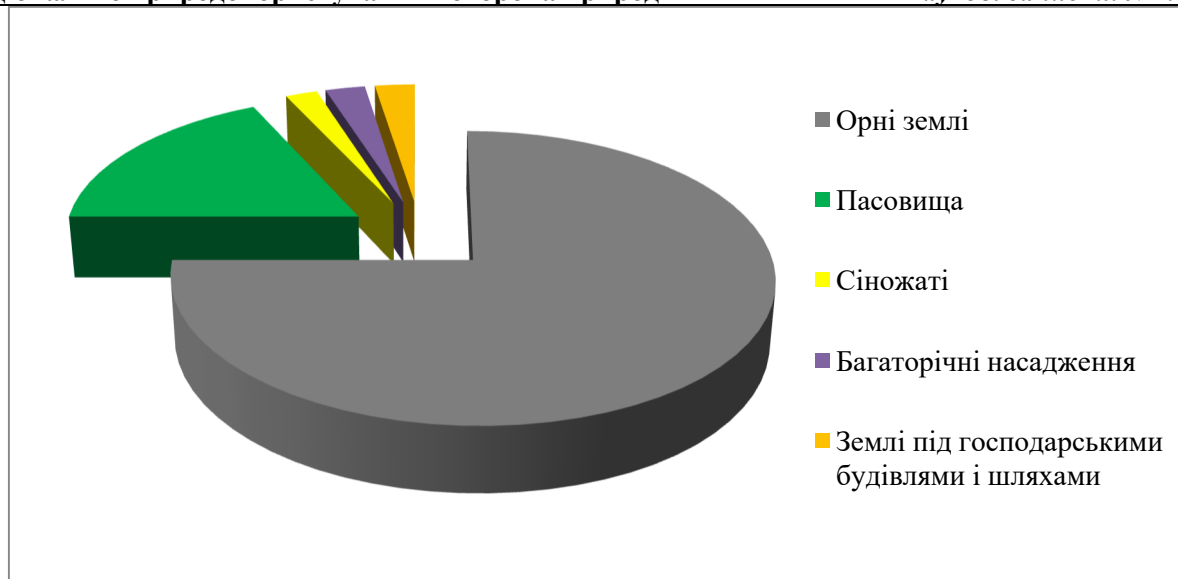

Рис. 4. Структура земель сільськогосподарського призначення Кременецького району

У розрізі територіальних громад найбільші площі сільськогосподарських (с/г) земель зосереджено у Лановецькій (43 000 га), Шумській (40 150 га), Кременецькій (36 220 га) і Вишнівецькій (26 000 га) територіальних громадах. Найменше с/г земель є у Лопушенській (11 430 га) і Борсуківській (12 200 га) територіальних громадах (табл. 2). Подібна ситуація, відповідно, складається і з площами орних земель. Найбільше рілля зосереджено у Лановецькій (35 тис. га), Шумській (26,6 тис. га) і Кременецькій (27,5 тис. га) громадах, найменше – у Лопушенській (8800 га) та Борсуківській (9800 га) (табл. 2).

Багаторічних насаджень найбільше є у Вишнівецькій (830 га) і Кременецькій (703 га) громадах, найменше – у Борсуківській (75 га) і Великодедеркальській (101 га). Найбільші площі сіножатей зосереджено у Лановецькій і Шумській ТГ (1200 і 1100 га, відповідно), найменші – у Лопушенській (200 га) і Борсуківській (352 га) громадах. Щодо пасовищ, то найбільші площі цих кормових угідь зосереджені у Шумській ТГ (10 450 га), а найменші – у Борсуківській (1718 га) і Почаївській (2223 га) територіальних громадах (табл. 2).

Таблиця 2

Структура сільськогосподарських земель територіальних громад Кременецького району, га

Територіальна громада	с/г землі, усього	Рілля та перелоги	Б/Н	Сіножаті	Пасовища	Інші с/г землі*
Борсуківська	12 200	9800	75	352	1718	260 0,84
Великодедеркальська	14 740	10 770	101	471	2861	540 0,77
Вишнівецька	26 000	20 000	830	570	4040	663 0,82
Кременецька	36 220	27 500	703	400	5860	760 0,79
Лановецька	43 000	35 000	350	1200	5710	900 0,85
Лопушенська	11 430	8800	308	200	2950	330 0,81
Почаївська	16 600	13 000	500	560	2223	377 0,85
Шумська	40 150	26 630	433	1100	10 450	1550 0,7
Кременецький район	200 340	151 500	3300	4853	35 812	5380 0,8

*Землі під господарськими будівлями і шляхами, землі що перебувають у стадії меліоративного будівництва та відновлення родючості ґрунтів, землі тимчасової консервації, забрудненні с/г угіддя, що не використовуються у сільськогосподарському виробництві.

У світі на одну особу припадає 0,84 га с/г земель, з яких 0,24 га – це орні землі. В Україні цей показник відповідно становить для с/г земель – 0,93 га/особу, для орних земель – 0,67 га/особу [5]. У Кременецькому районі, відповідно, на одну особу припадає 1,4 га с/г земель

і 1,06 га орних земель (табл. 3). Просторовий комфорт мешканців Кременецького району становить 1,84 га/особу, що є вищим середнього показника по Україні, проте нижчим аніж загалом у світі. Світовому показнику просторового комфорту населення відповідають території

Борсуківської, Великодедеркальської, Лопушенської і Шумської громад. Водночас Кременецька і Почаївська громади, за цим показником, не відповідають навіть середньо-українським значенням. Хоча ці громади, за показником забезпеченості населення с/г землями є близькими до світових та всеукраїнських значень. По

відповідності площ орних земель на одну особу, лише у Кременецькій ТГ цей показник є дещо нижчим, аніж в середньому по Україні. Щодо лісозабезпеченості населення, то тут світовому показнику відповідає Шумська ТГ, а близькими до всеукраїнських значень є показники Кременецької і Лопушенської громад.

Таблиця 3

Забезпеченість земельними ресурсами одного мешканця (розраховано авторами)

Об'єкт	Просторовий комфорт, га/особу	С/г землі, га/особу	Рілля, га/особу	Ліси, га/особу
Світ у цілому	2,26	0,84	0,24	0,67
Україна	1,30	0,93	0,67	0,23
Кременецький район	1,84	1,40	1,06	0,31
Борсуківська	2,41	1,93	1,55	0,21
Великодедеркальська	2,61	2,34	1,71	0,14
Вишнівецька	1,84	1,50	1,14	0,18
Кременецька	1,24	0,86	0,65	0,26
Лановецька	2,18	1,95	1,60	0,12
Лопушенська	2,78	2,20	1,70	0,36
Почаївська	1,22	0,93	0,73	0,19
Шумська	2,56	1,62	1,07	0,81

Важливим показником при визначенні інтенсивності використання с/г угідь є рівень їх залучення до активного сільськогосподарського обігу (АСГО), який визначається співвідношенням площ ріллі, перелогів, сіножатей та багаторічних насаджень до загальної площі сільськогосподарських угідь [10]. Пересічне значення показника АСГО для території Кременецького району становить 0,8. У межах адміністративних утворень спостерігаються варіаційні відхилення відносно пересічного значення. Низький рівень залучення земель до АСГО притаманний для Шумської (0,71) і Великодедеркальської (0,77) ТГ. Середнє значення показника (0,79-0,82) у Кременецькій, Лопушенській і Вишнівецькій ТГ. Високим рівнем залученням земель до АСГО характеризуються території Лановецької (0,85), Почаївської (0,85) і Борсуківської (0,84) територіальних громад.

Основними користувачами земель сільськогосподарського (с/г) призначення, є аграрна сфера, яка у Кременецькій МТГ представлена 32-ма фермерськими господарствами з обробіткою близько 20 тис. га земель, у тому числі понад 200 га під садівництвом. Зокрема вирощуванням багаторічних культур (фундука) на території громади займається ТОВ «Органік Бері», ТОВ «БІО-ЛАН»; вирощуванням і заморозкою ягід займається ТОВ «Боніфуд». Основними сільськогосподарськими культурами які вирощуються на території Кременецької ТГ є

озима пшениця, ярий ячмінь, кукурудза, соя, гречка, соняшник та інші.

Аграрну сферу Лановецької ТГ представляють понад 40 с/г підприємств, які обробляють близько 25 тис. га земель. Найбільш відомими агрокомпаніями громади є ПраТ «Лановецьке ХПП», ПСП «ГОРИНЬ», ПСП «РЕАН», ТОВ «Лановці-Інвест» та інші. Ці та інші приватні сільськогосподарські підприємства (ПСП) в основному займаються вирощуванням таких агрокультур: пшениця, ячмінь, кукурудза, гречка, соя, соняшник, ріпак. Основними агрофірмами Борсуківської ТГ є ПСП агрофірма «Горинь» (рослинництво і тваринництво), ПСП «Перемога» (рослинництво і тваринництво), ПП «Фірма «Сазан» (рибне господарство), ПСП «Чайчинецька» (рослинництво).

Агропромисловий сектор Шумської ТГ спеціалізується на вирощуванні та переробці зернових і технічних культур, у тому числі картоплі, цукрових буряків, овочів, фруктів. У громаді функціонує 48 с/г підприємств, у тому числі 1 кооператив та 42 фермерські господарства. Найбільшими приватними с/г підприємствами громади є: ТОВ «Шумськ Агро», фермерські господарства «Беріжок», «Павлюків», «Івашенюків», ТОВ «Бриківське» і ТОВ «Агроюніт Захід». Основними агрофірмами, які функціонують на території Великодедеркальської громади є ТОВ «Шумськ Агро», ТОВ «Ленд Прайд», ПАП «Агро-Вовківці» і фермерські

господарства «Добробут» та «Любава». Сільське господарство Великодедеркальської громади зорієнтоване на вирощування зернових і технічних культур, тваринництво (розведення ВРХ, свиней, птиці), бджільництво і виробництво меду.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження. Аналіз земельних ресурсів як основи агровиробничої діяльності на території Кременецького району Тернопільської області показав значне переважання земель сільськогосподарського призначення (75%), з яких рілля складає 57%. Найвищою розораністю в районі характеризується Лановецька громада (72%), найнижчою – Шумська (42%). Встановлено, що у структурі сільськогосподарських земель Кременецького району переважає рілля 75%, пасовища займають 18%, сіножаті – 2%, багаторічні насадження – 2,5%, під господарськими будівлями, шляхами і проганами зайнято 2,5% земель.

Загалом у Кременецькому районі нараховується понад 200 тис. га с/г земель. Найбільші площі таких земель зосереджено у Лановецькій, Шумській, Кременецькій і Вишнівецькій територіальних громадах. Встановлено, що у Кременецькому районі на одного мешканця припадає 1,4 га с/г земель (в Україні – 0,93 га/особу, у світі – 0,84 га/особу), 1,06 – орних земель (в Україні – 0,67 га/особу, у світі – 0,24 га/особу) і 0,31 га лісовкритих земель (в Україні – 0,23 га/особу, в світі – 0,67 га/особу). Показник активного сільськогосподарського обробітку земель у Кременецькому районі становить 0,8. Найвищим це показник є у Лановецькій і Почаївській громадах (0,85), найнижчим – у Шумській ТГ (0,71). Загалом у Кременецькому районі функціонує понад 120 агрофірм (приватних сільськогосподарських підприємств), які обробляють близько 200 тис. га сільськогосподарських земель.

Література:

1. Географія Тернопільської області. Т.1. Природні умови та ресурси. За ред. проф. Сивого М.Я. Тернопіль: Крок, 2017. 504 с.
2. Гуторов О.І. Оцінка земельних ресурсів та ефективності інвестицій. Монографія. Харків, 2006. 370 с.
3. Децентралізація. Офіційний сайт. URL: <http://decentralization.gov.ua>
4. Заблоцький Б., Гавришок Б., Дем'янчук П. Облік площ земель сільськогосподарського призначення територіальних громад Тернопільської області: джерела, повнота та репрезентативність інформації. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2022. №2. С. 76-83. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.10>
5. Паньків З. П. Еволюція землекористування в Україні: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. 188 с.
6. Питуляк М.Р., Питуляк М.В., Питуляк М.М. Екологічні аспекти використання та охорони земельних ресурсів Тернопільської області. Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції Географія та туризм. Харків, 2026, С. 208-212.
7. Полтавець А. Становлення системи сталого землекористування як ключовий чинник ефективного управління земельними ресурсами в системі менеджменту аграрних підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2022, №6, Том 2. С. 278-282.
8. Природні умови та ресурси Тернопільщини. За заг. ред. М.Я. Сивого, Л.П. Царика. Тернопіль: ТзОВ: «Терно-граф», 2011. 512 с.
9. Прутська О.О., Непиталюк А.В. Оцінювання земельних ресурсів в Україні в контексті формування аграрного ринку: досвід та перспективи. *Економіка розвитку*. 2017, №2 (82). С. 60-66.
10. Сухий П., Атаманюк Т.-М. Територіальна диференціація сільськогосподарського землекористування природних районів Передкарпаття. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія*. 2014. №1(36). С. 161-174.
11. Третяк В. М., Свентух В. Ю. Стале (збалансоване) землекористування як фактор підвищення економічної ефективності використання сільськогосподарських земель. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2015. № 4. С. 24-31.
12. Третяк А.М., Третяк В.М., Прядка Т.М., Трофименко П.І., Трофименко Н.В. Земельні ресурси та їх використання: навч. посіб. За ред. А.М. Третяка. Біла Церква: ТОВ «Білоцерківдрук», 2022. 304 с.
13. Царик Л.П., Кузик І.Р., Царик П.Л. Роль пасовищ і сіножатей у регулюванні кліматичних процесів (на прикладі територіальних громад). *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique: c avec des matériaux de la VI conférence scientifique et pratique internationale, Paris, 1er Mars 2024. Paris-Vinnytsia: La Fedeltà & UKRLOGOS Group LLC*, 2024. С. 491-497. <https://doi.org/10.36074/logos-01.03.2024.107>
14. Царик Л., Кузик І. Геоекологічні засади землекористування, емісії парникових газів та охорони природи (на матеріалах територіальних громад): Монографія. Тернопіль: Осадца Ю.В., 2024. 238 с.
15. Чеболда І.Ю., Кузик І.Р. Порівняльна характеристика структури землекористування територіальних громад різних типів. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія «Екологія»*. Випуск 26. 2022. С. 75-88. <https://doi.org/10.26565/1992-4259-2022-26-06>
16. Чеболда І., Кузик І., Гавришок Б. Geocological assessment and directions optimisation of land use of the territorial communities (on the example of Kremenets district, Ternopil region). *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2024. №2. (57) С. 174-184. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.2.19>
17. Lup, A., Miron, L., Alim, I.D. (2016). Management of land resource, agricultural production and food security. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. Vol. 16, Issue, 2. P. 219-228.
18. Tóth, G.(2012). Impact of land-take on the land resource base for crop production in the European Union. *Science of The Total Environment*. Vol. 435-436. P. 202-214. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2012.06.103>
19. Winfried, E.H. (2013). Soil and Land Resources for Agricultural Production: General Trends and Future Scenarios-A Worldwide

Perspective Author links open overlay panel. *International Soil and Water Conservation Research*. Vol. 1, Issue 3, P. 1-14. [https://doi.org/10.1016/S2095-6339\(15\)30026-5](https://doi.org/10.1016/S2095-6339(15)30026-5)

20. Tsaryk L., Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S., Kuzyk I. (2020). Geocological problems of decentralization (on Ternopol region materials). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. Vol. 29.(1). P. 196-205. <https://doi.org/10.15421/112018>

References:

1. Geografija Ternopil's'koї oblasti. T.1. Prirodni umovi ta resursi. Za red. prof. Sivogo M.Ja. Ternopil': Krok, 2017. 504 s.
2. Gutorov O.I. Ocinka zemel'nih resursiv ta efektyvnosti investicij. Monografija. Harkiv, 2006. 370 s.
3. Zabloc'kij B., Gavryshok B., Dem'janchuk P. Oblik ploshh zemel' sil'skogospodars'kogo pryznachennja teritorial'nih gromad ternopil's'koї oblasti: dzherela, povnota ta reprezentativnist' informacii. *Naukovi zapiski TNPU im. V. Gnatjuka. Serija: Geografija*. 2022. №2. S. 76-83. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.10>
4. Decentralizacija. Oficijnij sajt. URL: <http://decentralization.gov.ua>
5. Pan'kiv Z. P. Evolucija zemlekoristuvannja v Ukraїni: monografija. L'viv: LNU imeni Ivana Franka, 2012. 188 s.
6. Pituljak M.R., Pituljak M.V., Pituljak M.M. Ekologichni aspekty vikoristannja ta ohorony zemel'nih resursiv Ternopil's'koї oblasti. Materiali IX vseukraїns'koї naukovo-praktichnoї internet-konferencii Geografija ta turizm. Harkiv, 2026, S. 208-212.
7. Poltavec' A. Stanovlennja sistemi stalogo zemlekoristuvannja jak ključovij chinnik efektyvnogo upravlinnja zemel'nimi resursami v sistemi menedzhmentu agrarnih pidpriemstv. *Visnik Hmel'nic'kogo nacional'nogo universitetu. Serija: Ekonomichni nauki*. 2022, №6, Tom 2. S. 278-282.
8. Prirodni umovi ta resursi Ternopil's'hini. Za zag. red. M.Ja. Sivogo, L.P. Carika. Ternopil': TzOV: «Terno-graf», 2011. 512 s.
9. Pruts'ka O.O., Nepitaljuk A.V. Ocynjuvannja zemel'nih resursiv v Ukraїni v konteksti formuvannja agrarnogo rinku: dosvid ta perspektivi. *Ekonomika rozvitku*. 2017, №2 (82). S. 60-66.
10. Suhij P., Atamanjuk T.M. Teritorial'na diferenciacija sil'skogospodars'kogo zemlekoristuvannja prirodnih rajoniv Peredkarpattja. *Naukovi zapiski TNPU im. V. Gnatjuka. Serija: geografija*. 2014. №1(36). S. 161-174.
11. Tretjak V. M., Sventuh V. Ju. Stale (zbalansovane) zemlekoristuvannja jak faktor pidvishhennja ekonomichnoї efektyvnosti vikoristannja sil'skogospodars'kih zemel'. *Zemleustrij, kadastr i monitoring zemel'*. 2015. № 4. S. 24-31.
12. Tretjak A.M., Tretjak V.M., Prjadka T.M., Trofimenko P.I., Trofimenko N.V. Zemel'ni resursi ta ih vikoristannja: navch. posib. Za red. A.M. Tretjaka. Bila Cerkva: TOV «Bilocerkivdruk», 2022. 304 s.
13. Carik L.P., Kuzyk I.R., Carik P.L. Rol' pasovishh i sinozhatej u reguljuvanni klimatichnih procesiv (na priklyadi teritorial'nih gromad). *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique: c avec des matériaux de la VI conférence scientifique et pratique internationale*, Paris, 1er Mars 2024. Paris-Vinnitsya: La Fedeltà & UKRLOGOS Group LLC, 2024. C. 491-497. <https://doi.org/10.36074/logos-01.03.2024.107>
14. Carik L., Kuzyk I. Geoekologichni zasady zemlekoristuvannja, emisii parnikovih gaziv ta ohorony prirodi (na materialah teritorial'nih gromad): Monog. Ternopil': Osadca Ju., 2024. 238 s.
15. Chebolda I.Ju., Kuzik I.R. Porivnjal'na charakteristika strukturi zemlekoristuvannja teritorial'nih gromad riznih tipiv. *Visnik Harkivs'kogo nacional'nogo universitetu im. V.N. Karazina. Serija «Ekologija»*. Vipusk 26. 2022. S. 75-88. <https://doi.org/10.26565/1992-4259-2022-26-06>
16. Chebolda I., Kuzyk I., Gavryshok B. Geocological assessment and directions optimisation of land use of the territorial communities (on the example of Kremenets district, Ternopil region). *Naukovi zapiski TNPU im. V. Gnatjuka. Serija: Geografija*. 2024. №2(57). S. 174-184. <https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.2.19>
17. Lup, A., Miron, L., Alim, I.D. (2016). Management of land resource, agricultural production and food security. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. Vol. 16, Issue, 2. P. 219-228.
18. Tóth G.(2012). Impact of land-take on the land resource base for crop production in the European Union. *Science of The Total Environment*. Vol. 435-436. P. 202-214. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2012.06.103>
19. Winfried E.H. (2013). Soil and Land Resources for Agricultural Production: General Trends and Future Scenarios-A Worldwide Perspective Author links open overlay panel. *International Soil and Water Conservation Research*. Vol. 1, Issue 3, P. 1-14. [https://doi.org/10.1016/S2095-6339\(15\)30026-5](https://doi.org/10.1016/S2095-6339(15)30026-5)
20. Tsaryk L., Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S., Kuzyk I. (2020). Geocological problems of decentralization (on Ternopol region materials). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*. Vol. 29.(1). P. 196-205. <https://doi.org/10.15421/112018>

Надійшла до редакції 11.03.2026 р.

Прийнята до друку 17.04.2026 р.

Опублікована 26.05.2026 р.

